

Ruth Nordström

Hur kan vi bäst bekämpa människohandel?

JUSTITIA ET PAX

KOMMISSIONEN FÖR RÄTTVISA OCH FRED

Rapport #5 i skriftserien

Justitia et pax reder ut begreppen

KORT RAPPORT I SERIEN
»JUSTITIA ET PAX REDER UT BEGREPPEN«

5

RUTH NORDSTRÖM

Hur kan vi bäst bekämpa människohandel?

JUSTITIA ET PAX
KOMMISSIONEN FÖR
RÄTTVISA OCH FRED

FÖRORD

»JUSTITIA ET PAX reder ut begreppen« är en serie korta rapporter i ämnen som ligger inom ramen för det som Kommissionen Justitia et pax (Rättvise- och fredskommissionen) i Stockholms katolska stift har i uppgift att främja de troendes engagemang i, liksom ge biskopen råd om. Dvs den katolska kyrkans sociallära och hur den kan upplysa oss för att byggandet av våra mänskliga gemenskaper kan ske alltmer efter Jesus Kristus värdeskala – alltid med det eviga livet, i vilket allt fullbordas av Gud, i sikte. För att något en dag ska kunna fullbordas, måste det börja här och nu, genom oss, där vi är.

Tillsammans med ett videoavsnitt med varje rapportförfattare, där respektive rapport presenteras i samtals-/intervjuform, vill texterna, som den här föreliggande, vara underlag för reflektion och samtal i de katolska församlingarna runt om i stiftet. Tanken är enkel: när vi blir på det klara med grundläggande begrepp och villkor för mänsklig växt och det gemensamma goda, liksom identifierar hinder, kan vi också bättre prioritera vad vi ska göra.

Justitia et pax hoppas att materialet i denna serie kan hjälpa läsare och åhörare att få klarhet i några grundläggande begrepp och villkor. Vi, eller våra författare åt oss, reder förvisso ut vissa saker, men vi och författarna vill framförallt göra det möjligt för saker att bli bättre utredda och klarlagda hos var och en som tar emot tankarna som uttrycks, för att i nästa steg kunna rikta tal och handlande.

För rapporternas innehåll svarar respektive författare, av vilka några är katoliker, några inte (dock med goda kontakter med, och kännedom om, den katolska kyrkan). Som beställare av texterna garanterar Justitia et pax att uppfattningar som framförs inte går emot vad kyrkan tror eller lär. I de fall texterna refererar till kyrkans lära eller till kyrkliga tolkningstraditioner framgår det. Men som helhet vill texterna uttrycka det som är idén bakom allt som inte handlar om absoluta värden (det mänskliga livets början, slut och tillkomst-/tillväxtförutsättningar, samt friheten att söka Gud) i den katolska socialläran: att ett kristet medborgarskap låter det praktiska förnuftet upplysas av tron. Så kan det agera i vår tids viktiga sociala, ekonomiska, kulturella, politiska och ekologiska frågor, på ett sätt som ökar Kristus närvaro i alla våra relationer, nära och långväga. Med den olikhet, och utbyte av argument mellan olikheter, som ges av sammanvägningen mellan trons upplysning och våra övriga värderingar och erfarenheter. Men med målet att göra vad vi kan och bör för att bygga Guds rike.

Jag vill rikta ett stort tack till författarna som bidragit till rapporterna och de digitala samtalen liksom till alla som bidragit med allt praktiskt för projektets genomförande. Från Justitia et pax-kommissionens sida är det vår förhoppning att det som rapporterna och reflektionen över dem bidrar med, i nästa steg kan konkretiseras i några olika arbetsgrupper inom respektive område.

Stockholm i maj 2023

P. THOMAS IDERGARD SJ

*Ordförande i Justitia et pax
i Stockholms katolska stift*

HUR KAN VI BÄST BEKÄMPA MÄNNISKOHANDEL?

Elviras mamma

ELVIRAS MAMMA STOD mitt på Malmös tågstation och letade efter mig. Hennes stora ögon var fyllda av tårar, där fanns både rädsla och desperation. Nästan alla hennes tänder var utslagna. Hon skämdes. Hennes exmake hade slagit ut tänderna när han misshandlade henne. Han hade agerat som hallick och sålt hennes kropp till andra män. När hon inte drog in tillräckligt med pengar eller protesterade mot att sälja sin kropp till främmande män som våldtog och utnyttjade henne, ökade misshandeln. Hon hade blivit en ägodel, en handelsvara som män kunde utnyttja, sälja, våldföra sig på och sedan trampa på. Hon hade flytt till Sverige med sin dotter men Migrationsverket hade beslutat att utvisa dem. I egenskap av hennes juridiska ombud överklagade jag familjens utvisningsbeslut vid flera tillfällen och ansökte om hinder för verkställighet av utvisningsbeslutet eftersom jag ansåg att det skulle strida mot Sveriges åtaganden enligt internationella konventioner att utvisa dem till hemlandet. Vi förlorade emellertid i alla rättsliga instanser och familjen utvisades.

VAD ÄR MÄNNISKOHANDEL?

Elvira och hennes mamma är exempel på alla de offer för människohandel som sökt juridisk hjälp av oss jurister vid Skandinaviska Människorättsadvokaterna under de senaste tio åren.

Människohandel innebär att på ett organiserat sätt transportera och handla med människor i syfte att utnyttja individen för olika ändamål, bland annat sexuella ändamål, tvångsarbete, tiggeri, slaveri eller organdonation. Människohandeln är ofta dold och sker ofta över nationsgränser, men kan även ske inom ett land. När brottet sker över en eller flera nationsgränser innefattar det ett ursprungsland, transitland och ett destinationsland. Ofta är det flera gärningspersoner i olika länder som genom samarbete utför brottet och transporterar offren från ett ställe till ett annat.¹

I Sverige regleras brottet människohandel i Brottsbalkens fjärde kapitel och för att dömas för brottet, som ger fängelse i lägst två år och högst tio år, krävs att gärningspersonen genom

1. olaga tvång,
2. vilseledande,
3. utnyttjande av någons utsatta belägenhet som allvarligt begränsar personens alternativ, eller
4. annat sådant otillbörligt medel om det allvarligt begränsar personens alternativ, rekryterar, transporterar, överför, inhyser eller tar emot en person i syfte att han eller hon ska exploateras för sexuella ändamål, avlägsnande av organ, krigstjänst, tvångsarbete eller annan verksamhet i en situation som innebär nödläge för den utsatte.

1 *Människohandel – Lagar och fakta*, Polismyndigheten (14 mars 2019). <https://polisen.se/lagar-och-regler/lagar-och-fakta-om-brott/manniskohandel/#:~:text=M%C3%A4nniskohandel%20%C3%A4r%20en%20organiserad%20transport,utnyttja%20dem%20f%C3%B6r%20olika%20%C3%A4ndam%C3%A5l> [Hämtad 2023-02-27].

Människohandel är ett brott mot de mänskliga rättigheterna och en kränkning av människans värdighet och integritet. De centrala rättighetsdokumenten för att stärka skyddet för människohandelsoffer i Europa är Europarådets konvention om bekämpande av människohandel. Konventionen främjar respekt för brottsoffers rättigheter. Skydd av brottsoffer och åtgärder för att bekämpa människohandel måste vara övergripande mål och barnets rättigheter skall särskilt respekteras.² Förenta Nationernas Palermoprotokoll utgör ytterligare ett rättighetsdokument som syftar till att förebygga och bekämpa handel med människor, särskilt kvinnor och barn, att skydda och bistå offren med full respekt för deras mänskliga rättigheter och att främja samarbetet mellan staterna för att uppnå dessa syften.³

SEXSLAVERI

Noahs mamma

Noahs mamma såldes som sexslav till en bordell i Grekland. Hon hölls som fånge under ett och ett halvt års tid, konstant bevakad av fem hallickar. När hon blev våldtagen och gravid med en av hallickarna flydde hon desperat under en polisrazzia och en av hennes kunder hjälpte henne att köpa en biljett till Sverige för att föda sin son och söka asyl. Migrationsverket tog emellertid inte hennes hotbild på allvar och trodde inte på att hon varit utsatt för systematiska sexuella övergrepp och människohandel för sexuella ändamål, och hon förlorade i

2 UNICEF, *Människohandel är en form av slaveri*, 2020, <https://beta.unicef.se/skydd-fran-vald-och-exploatering/handel-med-barn> [2021-10-11] Europakommissionen, *European commission – Together Against Trafficking in Human Beings*, 2018. https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/internal-security/organised-crime-and-human-trafficking/together-against-trafficking-human-beings/eu-countries/sweden_en, [Hämtad 2021-10-11]

3 FN Palermoprotokollet: https://www.unodc.org/res/human-trafficking/2021the-protocol-tip_html/TIP.pdf

alla rättsliga instanser i Sverige. I asylärenden finns oftast ingen annan bevisning än den asylsökandens egen berättelse. Då blir frågan om trovärdighet den viktigaste faktorn som påverkar det livsavgörande beslutet: skydd och uppehållstillstånd eller utvisning. Migrationsverket anförde i beslutet att de ifrågasatte hennes trovärdighet eftersom hon inte kunde berätta en sammanhängande, stringent berättelse och eftersom hon bytt namn och identitet. Som hennes juridiska ombud begärde jag att ärendet skulle prövas på nytt och hanteras av en expert på människohandel och en handläggare som var expert på trauma. Efter flera år av rättsliga processer skickade jag och mina kollegor vid Människorättsadvokaterna ett klagomål till FN:s kommitté mot tortyr, som stoppade utvisningen. Slutligen beviljades Noah och hans mamma uppehållstillstånd i Sverige som flyktingar.

Priscillas mamma

Sexåriga Priscilla och hennes 28-årig mamma placerades på ett skyddat boende i Sverige sedan de varit på flykt från människohandlare som sålt mamman som sexslav i Italien. Mamman hade lurats från sitt hemland med falskt löfte om att få en anställning som hårstylist på en salong i Italien men när hon och dottern anlände till Italien visade det sig att de hamnat på en lägenhetsbordell, där människohandlarna låste de in mamman tillsammans med lilla Priscilla i ett rum med två hallickar. Den ena av dem började våldta mamman medan Priscilla tvingas titta på. Den andra hallicken satte en pistol mot dotterns tinning, tände cigaretter och brände henne på kroppen medan de fortsatte våldta mamman, för att tvinga henne att börja sälja sin kropp. Priscilla tvingades se alla övergrepp och hur mamman misshandlades till blods. Det blev så djupt traumatiskt för den lilla flickan att hon förlorade förmågan att prata. Hon slutade äta och leka och kunde inte längre gå på toaletten utan behövde börja med blöja igen. Människohandlarna tog deras pass och handlingar, klippte av dem håret och hotade mamman med att om de försökte fly skulle de

döda henne och hennes dotter. När de äntligen lyckats fly från bordellen och nått fram till Sverige och ansökt om asyl, beslutade Migrationsverket att skicka tillbaka dem till Italien. Som juridiskt ombud visste jag att detta var ytterligare ett så kallat »hopplöst juridiskt fall«. Jag överklagade Migrationsverkets beslut men förlorade i alla rättsliga instanser. Tillsammans med min kollega vid Människorättsadvokaterna skickade vi ett klagomål till Europadomstolen, som beslutade att stoppa utvisningen och efter flera års processer beviljades familjen äntligen uppehållstillstånd i Sverige. När jag ringde det skyddade boendet och berättade om beslutet föll mamman ihop på golvet och bara grät och sedan började hon dansa medan tårarna rann.

Högst antal sexslavar i världen

I Europa är majoriteten av alla traffickingoffer kvinnor som säljs för sexuella ändamål i prostitution och sexslaveri.⁴ Europa har högst antal sexslavar per capita i hela världen, enligt Siddharth Kara, författaren till »*Sex Trafficking: Inside the Business of Modern Slavery*«.⁵ Offer för människohandel utnyttjas dagligen genom våld och hot, genom slavarbete i en fabrik eller på en bordell. De flesta offer är kvinnor och barn.⁶ Mörkertalet är stort eftersom offren ägs av någon annan och bryts ner dagligen genom våld och hot och vågar inte kontakta polis eller andra myndigheter.

4 Eurostat, 2021. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Trafficking_in_human_beings_statistics&stable=1#Sexual_exploitation_is_the_predominant_form_of_exploitation [Hämtad 2023-02-27].

5 *Sex Trafficking: Inside the Business of Modern Slavery*, Siddharth Kara. Columbia University Press, 2009.

6 Europakommissionen – EU Strategy on Combatting Trafficking in Human Beings, 2021. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021DC0171> [Hämtad 2023-02-27].

Polismyndigheten har i en av sina årliga lägesrapporter om människohandel beskrivit risken för ett växande skuggsamhälle i Sverige, där asylsökande går under jord när de får avslag på sin ansökan om uppehållstillstånd, och som där blir lätta offer för ett hänsynslöst utnyttjande och människohandel.⁷

Människohandeln omsätter miljarder dollar varje år och utgör idag en av de mest lukrativa kriminella verksamheterna över hela världen.⁸ FN:s organ för barns rättigheter UNICEF beräknar att det är ca 1,2 miljoner barn som utsätts varje år.⁹ Under den senaste tiden har ökande krisartade situationen för flyktingar på olika platser i världen inneburit att allt fler utnyttjat ensamkommande flyktingbarn för prostitution, så även i Sverige.¹⁰

7 *Människohandel för sexuella och andra ändamål – Lägesrapport 23* (2021). Polismyndigheten, Nationella operativa avdelningen.

8 *Global Estimates of Modern Slavery – Forced Labour and Forced Marriage* (2022). International Labour Organization [Hämtad 2023-02-27].

9 UNICEF, *Handel med barn*. <https://beta.unicef.se/skydd-fran-vald-och-exploatering/handel-med-barn> [Hämtad 2023-02-27].

10 Migrationsverket, <https://www.migrationsverket.se/Andra-aktorer/Gode-man/Gode-mannens-roll/Manniskohandel.html> ; UNICEF, *Människohandel är en form av slaveri*, 2020, <https://beta.unicef.se/skydd-fran-vald-och-exploatering/handel-med-barn> [2021-10-11]

HUR KAN VI BEKÄMPA MÄNNISKOHANDEL PÅ NATIONELL OCH INTERNATIONELL NIVÅ?

I rapporten *Människohandel – ett barnrättsperspektiv*¹¹, har Skandinaviska Människorättsadvokaterna genomlyst hur rättsskyddet enligt de internationella konventionerna fungerar i praktiken i Sverige för människor och särskilt barn som blivit utsatta för människohandel. Rapporten presenterar resultat från djupintervjuer med företrädare för myndigheter, civilsamhället, skyddade boenden och andra aktörer som arbetar mot människohandel och analyserar hur väl Sverige har genomfört förbättringarna som lyfts av Europarådets expertgrupp mot människohandel, GRETA. I rapporten framkommer att Sverige inte har levt upp till sina internationella åtaganden gällande bekämpande av människohandel enligt internationella konventioner.

Sverige brister på en rad punkter specifikt vad gäller människohandel av barn och asylsökande offer för människohandel. Det konstateras bland annat i GRETAs senaste rapport om Sverige att det finns en kunskapsbrist hos yrkesverksamma grupper som möter offer för människohandel och expertgruppen uppmanar svenska myndigheter att intensifiera sina ansträngningar för att förhindra människohandel, särskilt av barn.¹²

Några av de åtgärder för bekämpande av människohandel som GRETA lyfter fram är:

- Öka allmänhetens medvetenhet kring risker för och människohandel av barn, inklusive människohandel med ändamålet tvångskriminalitet, tvångstiggeri och tvångsäktenskap;

11 *Människohandel – Ett barnrättsperspektiv*, 2020. Skandinaviska Människorättsadvokaterna <https://manniskorattsadvokaterna.se/wp-content/uploads/2021/12/Ma%CC%88nniskohandelsrapporten.pdf> [Hämtad 2023-02-27].

12 Se GRETAs senaste rapport 2018 <https://rm.coe.int/greta-2018-8-fgr-swe-en/16808b1cd7>

- Systematiskt genomföra polisutredningar om försvinnande/ avvikande av ensamkommande och separerade barn och stärka uppföljnings- och varningssystem om anmälan av saknade barn;
- Utbilda barnhandläggare inom socialtjänsten om risker för människohandel och effektiva förebyggande åtgärder;
- Öka medvetenhet genom att inkludera människohandel som ett ämne i de nationella skolplanerna, tillsammans med lämplig utbildning av lärare.

FN:s CEDAW-kommitté har pekat på bristen på tillräckliga specialiserade skyddade boenden för kvinnor och flickor som är utsatta för människohandel i Sverige.¹³ Skandinaviska Människorättsadvokaterna har tillsammans med Elise Lindqvist, »Ängeln på Malmskillnadsgatan«, sedan flera år efterlyst ett exitprogram för kvinnor i prostitution, där det finns lagstöd och samordning mellan myndigheter och civilsamhälle för att förbättra insatserna för att hjälpa kvinnor ur prostitution. Med ett effektivt exitprogram skulle flera utsatt kvinnor kunna få hjälp att komma ur sexhandeln.

Regeringens utredare har fått i uppdrag att under hösten 2023 lämna förslag på ett exitprogram för vuxna personer som är utsatta för prostitution och människohandel för sexuella ändamål samt ett program för barn utsatta för sexuell exploatering och människohandel för sexuella ändamål.¹⁴

13 Ibid, s. 78.

14 <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/kommittedirektiv/2022/07/dir.-2022115/> Hämtad 23 mars 2023.

VAD KAN JAG SJÄLV SOM ENSKILD KRISTEN ELLER PERSON AV GOD VILJA GÖRA?

Offer för människohandel utsätts för ofattbart lidande och stor smärta. De fråntas sin rätt till liv, frihet och självbestämmande och sina mänskliga rättigheter. Som kristna bär vi ett individuellt och gemensamt ansvar för att skydda och hjälpa våra medmänniskor som hamnat och försatts i detta förtryck. Den lokala församlingen kan engagera sig i olika projekt och bidra ekonomiskt till organisationer som stöttar och förebygger människohandel, lokalt som nationellt. Vi kan alla kontakta våra lokala och folkvalda politiker och fråga om hur vi bäst kan samverka för att bekämpa människohandel, vi kan sprida information i sociala medier och bidra till utbildningsinsatser. Som enskilda behöver vi även, på samma sätt som yrkesverksamma, lära oss att känna igen människor som befinner sig i trafficking och hur en sådan situation och omständighet ter sig och ta kontakt med socialjouren, Brottsofferjouren eller tipsa Polisen om vi misstänker att någon är utsatt.

Ofattbara 49,6 miljoner människor över världen är offer för det som kallas modernt slaveri, människohandel och tvångsaktenskap enligt International Labour Organization, FN:s internationella arbetsorganisation.¹⁵ Det är ofattbara siffror, som man lätt kan bli förblindad av. Men bakom varje siffra står ett litet barn, en mamma, en syster, en familjemedlem. En liten pojke som gömmer sig under sängen när mamma tvingas sälja sin kropp om och om igen. En ung flicka som inte längre orkar leva efter alla övergrepp.

Det gäller att inte bli så »härdad« eller likgiltig att man bara ser siffror och statistik utan ser människan bakom. Vi kan alla göra något för att ta ställning emot förtrycket och för att vara en röst för dem som inte kan höja sin egen röst.

15 *Global Estimates of Modern Slavery – Forced Labour and Forced Marriage* (2022). https://www.ilo.org/global/topics/forced-labour/publications/WCMS_854733/lang--en/index.htm [Hämtad 2023-02-27].

FÖRFATTARPPRESENTATION

Advokaten Ruth Nordström är grundare och VD för Skandinaviska Människorättsadvokaterna. Hon har varit juridiskt ombud i ett flertal mål gällande mänskliga rättigheter och framgångsrikt drivit ärenden till FN:s tortyrkommitté där Sverige fällts för brott mot FN:s konvention mot tortyr. Ruth har som svensk expert medverkat i ett antal EU-projekt om människohandel finansierade av EU-kommissionen. Hon är även en flitigt anlita föreläsare i frågor om mänskliga rättigheter och människohandel och är författare till böckerna *Till de utsattas försvar* och *Mod att resa sig*, den senare skriven tillsammans med Elise Lindqvist, känd som »Sveriges Moder Teresa« och »Ängeln på Malmskillnadsgatan«.

OM JUSTITIA ET PAX

Kommissionen för rättvisa och fred, Justitia et Pax, är ett organ i stiftet verksamt i frågor kopplade till den katolska socialläran. Kommissionens uppgift är främst att ge biskopen råd och att främja kunskapen och engagemanget bland de troende i stiftet om socialläran och näraliggande frågor kopplade till hur den katolska tron får prägla den kristnes relationer till sin omvärld, nära och långt bort. Kommissionen representerar också stiftet i både nationella och internationella, liksom i både inom- och utomkyrkliga, sammanhang relevanta för dess ansvarsområde.

